Børnene først-aftalen på undervisningsområdet – En evaluering af fire projekter i specialundervisningstilbud på børne- og ungehjem samt behandlings- og specialundervisningstilbud

Hovedresultater

Mikkel Giver Kjer, Emma Hoff Søegaard og Siv Thejls Sidelmann

VIVE

Hovedresultater

En god skolegang er en central forudsætning for at skabe en bedre og mere stabil opvækst for anbragte og udsatte børn og unge (Lausten & Andersen, 2022; Rambøll, 2018). Desværre klarer denne gruppe børn og unge sig væsentligt dårligere i skolen end deres jævnaldrende (Børne- og Socialministeriet m.fl., 2018; Ottosen m.fl., 2015). En forklaring er, at disse børn typisk har en rygsæk fyldt med sociale, familiære, personlige og faglige udfordringer, der udfordrer muligheder for at få et lærerigt udbytte af undervisningen (Rambøll, 2018). Derfor er det særligt vigtigt, at netop denne gruppe af børn og unge modtager undervisning af høj kvalitet og løbende støttes og motiveres i deres skolegang.

På denne baggrund blev der således iværksat en række initiativer (16 i alt), der har til formål at styrke skolegangen for anbragte og udsatte børn og unge, se hele initiativlisten i aftaleteksten (Børne- og Undervisningsministeriet, 2022). Ifølge *Aftale om at styrke undervisningen for anbragte og udsatte børn og unge* fra 16. marts 2022 skal initiativ 9, 10, 11 og 13 evalueres.

Disse initiativer udmønter sig i fire konkrete projekter på behandlings- og specialundervisningstilbud samt specialundervisningstilbud på børne- og ungehjem, som er udvalgt enten gennem en puljeansøgningsrunde eller via direkte tilskud:

- Lystlæsning og Læringslyst (initiativ 9) – gennemføres af Læs for Livet
- Styrket inddragelse af elever (initiativ 10) – gennemføres af De Anbragtes Vilkår (DAV), Modstrøm og Danske Skoleelever
- Frivillige mentorer på interne skoler (initiativ 11) – gennemføres af Lær for Livet
- Mit liv – mine rettigheder (initiativ 13) – gennemføres af UNICEF.

Mere information om de enkelte projekter præsenteres i Boks 1. Målgruppen for projekterne er elever i behandlings- og specialundervisningstilbud og specialundervisningstilbud på børne- og ungehjem, som er anbragte og/eller går i dagbehandling og modtager specialundervisning. På tværs af projekterne er det intentionen at styrke elevernes faglighed samt øge deres rettighedsforståelser. Yderligere sigter projekterne mod at styrke inddragelsen og undervisningen af eleverne.

Boks 1 Præsentation af de fire initiativer

- **Lystlæsning og Læringslyst (initiativ 9):** Projektet, gennemført af organisationen Læs for Livet, har til formål at styrke læselyst og læring hos elever i behandlings- og specialundervisningstilbud og specialundervisningstilbud på børne- og ungehjem. Gennem skræddersyede biblioteker, sammensat af frivillige litteraturguider i dialog med elever og lærere, skal projektet motivere til læsning og dermed understøtte elevernes skolegang og fremtidige muligheder på sigt.

- **Styrket inddragelse af elever (initiativ 10):** Projektet, gennemført af organisationerne De Anbragtes Vilkår (DAV), Modstrøm og Danske Skoleelever, har til formål at give elever erfaring med, at deres stemme er vigtig, at de opnår viden om elevinddragelse og elevdemokrati, samt at de får et øget kendskab til egne rettigheder. Gennem en peer-to-peer tilgang er hensigten, at eleverne kan spejle sig i de frivillige, som afholder workshops om rettigheder og inddragelse.

- **Frivillige mentorer på interne skoler (initiativ 11):** Projektet, gennemført af foreningen Lær for Livet, har til formål at styrke læring, livsduelighed og dannelse hos børn i behandlings- og specialundervisningstilbud og specialundervisningstilbud på børne- og ungehjem gennem frivillige 1:1 mentorforløb. De frivillige mentorer laver både faglige og alment dannende aktiviteter med eleverne. Initiativet fokuserer på øget faglig mestring i matematik og dansk samt på, at eleverne får en oplevelse af øget trivsel og livsduelighed gennem trygge relationer og gode oplevelser uden for børne- og ungehjemmene.

- **Mit liv – mine rettigheder (initiativ 13):** Projektet, gennemført af organisationen UNICEF, har til formål at bidrage til, at elever og fagprofessionelle i behandlings- og specialundervisningstilbud og specialundervisningstilbud på børne- og ungehjem har kendskab til Børnekonventionen og relevante forvaltningsregler, har et aktivt sprog for elevers rettigheder, og at eleverne dermed opnår en mere sikker viden om, hvor de kan få støtte, rådgivning og hjælp, hvis de eller børn, de kender, får brug for det.

I evalueringen af projekterne søger vi at besvare tre hovedspørgsmål:

- Hvordan bidrager projekterne til at styrke skolegangen for elever på behandlings- og specialundervisningstilbud samt specialundervisningstilbud på børne- og ungehjem og til, at de kender deres rettigheder og kan handle derefter?
- Hvilke kerneelementer i projekterne er virkningsfulde eller hæmmende, og hvordan?
- Hvilken viden og hvilke erfaringer fra projekterne kan formidles og inspirere sektoren fremadrettet?

I det følgende afsnit præsenterer vi rapportens hovedfund.

Projekterne styrker relationer og livsduelighed, men viser få tegn på styrket læring og faglig udvikling

Har projekterne styrket skolegangen for elever?

Projekterne opleves i første ombæring som meningsfulde. De giver et tiltrængt afbræk fra hverdagen og synes at styrke elevernes sociale relationer og livsduelighed. På tværs af skoler og projekter beskriver eleverne aktiviteterne som et velkomment og kærkomment pusterum fra de daglige rutiner og de krav, de møder i undervisningen og hverdagen generelt.

Flere elever fremhæver endvidere, at aktiviteterne har givet dem mulighed for at indgå i sociale fællesskaber uden for undervisningstilbuddene og børne- og ungehjemmene. Dette opleves som positivt og ledsages af beskrivelser af trygge og tillidsfulde relationer til fx de mentorer, der indgår i ét af projekterne.

Det pædagogiske personale understøtter dette perspektiv og fremhæver, at eleverne får indblik i livet uden for institutionerne. De øver sig fx i at begå sig i en familiesammenhæng og udvikler på den måde en form for livsduelighed, som de ellers ikke ville have fået.

Fælles for projekternes virkning er, at virkningen i høj grad synes at afhænge af elevernes egen motivation og engagement. Når eleverne oplever værdi i aktiviteterne, styrkes både deres motivation og engagement. Dog varierer graden af motivation og oplevet meningsfuldhed blandt eleverne på tværs af projekterne. Evalueringen

peger på, at faktorer som forudsigelighed og genkendelighed i projektets rammer er afgørende for elevernes modtagelighed og aktive deltagelse.

Projekterne viser generelt begrænset faglig udvikling og kun få tydelige tegn på faglig virkning. Selvom flere projekter delvist når deres opstillede målsætninger, synes det at være vanskeligt at opnå markante faglige resultater på det faglige område. I projektet 'Lystlæsning og læringslyst' oplever eleverne, at deres interesser og ønsker bliver imødekommet, hvilket skaber en følelse af anerkendelse. De fleste elever fortæller, at de er blevet gladere for at læse, hvilket på sigt må forventes at styrke deres læsefærdigheder.

To af projekterne har desuden haft til formål at styrke elevernes viden om elevinddragelse, deltagelse og/eller etablering af elevdemokrati. Det er imidlertid ikke en virkning, som har vist sig tydeligt blandt de elever, vi har talt med. På tværs af tid, projekter og undervisningstilbud fremstår det, som om eleverne har forskellige oplevelser af, hvad de konkret har lært om inddragelse, elevråd og elevdemokrati. Fælles for elevernes fortællinger på tværs er, at de oplever, at det, de har lært, ikke bliver omsat eller videreført i deres daglige praksis på skolen.

Elevforudsætninger og rammevilkår hæmmer faglig udvikling og oplevet inddragelse

Hvilke kerneelementer i projekterne er virkningsfulde eller hæmmende?

På tværs af projekterne spiller den brede og sammensatte målgruppe en central rolle. Variation i alder, kognitive forudsætninger og elevernes tilknytning til skolen og undervisningen udgør en væsentlig barriere for projekternes succes, fordi det stiller store krav til differentiering, relationsarbejde og fleksibilitet i tilrettelæggelsen af undervisningen og i samværet med målgruppen.

Det er derfor afgørende, at der er overensstemmelse mellem projekternes målsætninger og målgruppens behov og formåen. I ét af projekterne har uklare roller og forventninger tillige bidraget til, at der ikke er opnået den ønskede faglige virkning. Det understreger behovet for tydelige faglige mål og en stærk forankring i praksis.

Rammevilkår har også en betydning. I et andet af projekterne oplever eleverne, at der mangler opbakning fra både lærere og ledelse. Det gør det ifølge eleverne selv vanskeligt for eleverne at få gennemført deres idéer og forslag i forhold til at styrke deres rettigheder. Hvis projektet skal have den ønskede virkning, er det nødvendigt med større engagement og ejerskab fra både personale og ledelse. Ejerskab fremstår som en gennemgående nøglefaktor på tværs af projekterne.

Disse kerneelementer kan inspirere fremtidige projekter på området

Hvilken viden og hvilke erfaringer fra projekterne kan formidles og inspirere sektoren fremadrettet?

Professionel opstart og ledelsesengagement som fundament

En grundig og professionel opstart er afgørende for, at projekterne kan skabe virkning. Empirien viser, at en klar tidslinje og gennemarbejdet projektplan bidrager til tillid og opbakning blandt både ledelse og pædagogisk personale, hvilket styrker implementeringen.

Ledelsens rolle varierer på tværs af projekter, men tydelig og engageret ledelse er ofte et bærende element for virkning og forankring. Nogle steder er en koordinerende rolle tilstrækkelig, mens andre projekter kræver mere aktiv ledelsesdeltagelse.

Løbende forankring og ejerskab i praksis

Varig virkning kræver løbende forankring og involvering. Når projektets formål, metoder og indhold løbende genbesøges og tilpasses i fællesskab, øges både faglig forankring og ejerskabsfølelse. Når det pædagogiske personale har klare roller og bliver aktivt inddraget, styrkes både ansvarsfølelse og implementering.

Struktur, genkendelighed og fleksibilitet

Struktur og forudsigelighed er centrale for, hvordan eleverne tager imod indsatserne – og dermed for projektets virkning. Timing, kontinuitet og mulighed for fleksibel tilpasning til elevernes behov fremhæves som afgørende. Projekter, der formår at være både genkendelige og tilpasningsdygtige, skaber større engagement hos eleverne og har bedre forudsætninger for at opnå virkning.

Manglende kontinuitet – fx lange pauser mellem projektaktiviteter – kan derimod udfordre både forankring og elevdeltagelse.

Opmærksomhedspunkter for kommende projekter

Målgruppen: Elevgruppen er ofte sammensat med stor variation i alder, trivsel og kognitive forudsætninger. Det udfordrer implementeringen og stiller krav til differentiering. Flere steder har projekternes faglige ambitioner været for højt sat i forhold til målgruppens forudsætninger, hvilket har begrænset den faglige virkning.

Kurser og materialer: Kurser og vidensdeling inden opstart opleves som relevant, men personalet efterspørger mere konkret støtte til at omsætte ny viden til praksis – især ved komplekse eller ukendte emner. Tilpasning af undervisningsmaterialer er samtidig både fagligt og tidsmæssigt krævende.

Ejerskab og planlægning: En tydelig rollefordeling og løbende inddragelse af ledelse og personale styrker ejerskab og bidrager til, at projekterne kan forankres og videreføres i praksis.

Struktur og forudsigelighed: Elevernes motivation og deltagelse styrkes, når projekterne foregår i velkendte og strukturerede rammer. Det understøtter både faglig deltagelse og stabilitet.

Fakta om undersøgelsen

Det er en evaluering af fire initiativer, der skal styrke skolegangen på behandlings- og specialundervisningstilbud samt specialundervisningstilbud på børne- og ungehjem.

Evalueringen er baseret på kvalitative data, herunder interviews og observationer. Der er udført i alt 28 individuelle og fokusgruppeinterviews, hvori der indgår perspektiver fra 26 elever og 16 fagpersoner (12 pædagogisk ansatte og 4 ansatte med lederstillinger). Interviewene er gennemført på tværs af syv forskellige undervisningstilbud, som hver har været i gang med 1 af 4 initiativer.

For alle initiativer har vi været ude på to undervisningstilbud, hvor de første besøg har været i foråret 2024, og de resterende i efteråret/vinteren 2024/2025. En undtagelse har været initiativ 13, hvor kun et enkelt undervisningstilbud er besøgt.

Hovedresultater: Børnene først-aftalen på undervisningsområdet – En evaluering af fire projekter i special-undervisningstilbud på børne- og ungehjem samt behandlings- og specialundervisningstilbud
VIVE/2026
HR_302681